

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА АДАПТАЦІЮ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ

Шапорда Г.С. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ НА АДАПТАЦІЮ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ. У статті розглядаються питання стосовно психологічної сутності взаємозв'язку зовнішніх на внутрішніх мотивів навчання у коледжі та процесу адаптації до такого навчання. Наголошується на активізації психологічних досліджень мотиваційної сфери діяльності людини, у тому числі – навчальної діяльності. Констатується два аспекти мотивації навчання: зовнішньої та внутрішньої та аналізується їх значущість у процесі професійної підготовки. Акцентовано увагу на ролі адаптації студентів до навчального процесу в успішності оволодіння професійними знаннями та впливу мотивації навчання як одного з чинників адаптації. Проведено аналіз змісту переважаючих мотивів, що властиві студентам різних курсів навчання. Констатовано тенденцію до зменшення впливу зовнішніх мотивів та варіюючу зміну внутрішніх мотивів при переході на старші курси навчання. Встановлено, що адаптація студентів до навчання зростає від курсу до курсу як за зовнішніми показниками, так і за внутрішніми. Підкреслюючи вплив мотивації студентів до навчання на процес їх адаптації, доведено неоднозначність такого впливу за зовнішніми та внутрішніми чинниками. Зокрема, проаналізовано зміну адаптації до навчального процесу впродовж чотирьох років навчання у ВНЗ під впливом внутрішніх мотивів. **Ключові слова:** професійне навчання, адаптація до навчання, зовнішня адаптація, внутрішня адаптація, мотиви навчання, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація.

Шапорда Г. С. ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ МОТИВАЦИОННЫХ ОБРАЗУЮЩИХ НА АДАПТАЦИЮ К УЧЕБНОМУ ПРОЦЕССУ СТУДЕНТОВ КОЛЕДЖЕЙ. В статье рассматриваются вопросы, касающиеся психологической сущности взаимосвязи внешних и внутренних мотивов обучения в колледже и процесса адаптации к такому обучению. Делается акцент на активизации психологических исследований мотивационной сферы человека, в том числе - учебной деятельности. Констатируются два аспекта мотивации обучения: внешний и внутренний и анализируется их значимость в процессе профессиональной подготовки. Акцентируется внимание на роли адаптации студентов к учебному процессу в успешном овладении профессиональными знаниями и влиянии мотивации обучения как одного из факторов адаптации. Проведен анализ содержания преобладающих мотивов, присущих студентам разных курсов обучения. Констатирована тенденция к уменьшению влияния внешних мотивов и варьирующее изменение внутренних мотивов при переходе на старшие курсы обучения. Установлено, что адаптация студентов к обучению возрастает от курса к курсу как по внешним показателям, так и по внутренним. Подчеркивая влияние мотивации студентов к обучению на процесс их адаптации, доказана неоднозначность такого влияния по внешним и внутренним факторам. В частности, проанализировано изменение адаптации к учебному процессу на протяжении четырех лет обучения в вузе под влиянием внутренних мотивов. **Ключевые слова:** профессиональное обучение, адаптация к обучению, внешняя адаптация, внутренняя адаптация, мотивы обучения, внешняя мотивация, внутренняя мотивация.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України потребує значних реформ як у виробничій, так і невиробничій сферах національної

економіки. Серед багатьох питань, які ставить перед нами сьогодні, на наш погляд, особливої уваги потребує сфера освіти, оскільки необхідність безперервного вдосконалення системи підготовки кваліфікованих фахівців у сучасних умовах, здатних максимально точно і активно позиціонувати свій внесок в інноваційний процес і соціальну розбудову суспільства та економіки нашої держави, загострює питання подолання причин низького рівня готовності більшості випускників до практичної професійної діяльності.

Проблема вибору професій постає вже перед старшокласниками - учнями 9 або 11 класів, які, у своїй більшості, до початку випускних іспитів серйозно не замислюються про вибір майбутнього шляху у житті. Через нестачу інформації та відсутність чіткого уявлення про професії, на які існує попит на ринку праці у певних регіонах та у державі в цілому, а також про необхідні вміння та навички спеціаліста певної професії, абітурієнт обирає спеціальність, керуючись не стільки власними схильностями та уподобаннями, скільки впливом зовнішніх факторів (думка батьків, приклад друзів та інші соціальні детермінанти, що впливають на процес становлення професійної самосвідомості). Протягом періоду навчання у результаті певного ознайомлення з характером майбутньої професійної діяльності та її особливостями, деякі студенти починають розчаровуватися в обраній спеціальності, що веде до зниження мотиваційної складової навчального процесу, результатом чого стане зниження ефективності праці, перетворюючи особисту проблему на соціальну.

Проблема ефективної підготовки професійних кадрів є *класичною проблемою* у психології. Саме тому дослідження адаптації студентів до навчального процесу та мотивації їх до навчальної діяльності весь час знаходяться в полі зору психологів. Виявлення психологічної сутності мотивації до оволодіння певною професією сприяє, з однієї сторони, утворенню цілісної моделі мотиваційної сфери діяльності людини у будь-якій галузі, з іншої - розширює можливість адаптації до конкретного виду діяльності, до ефективної самоактуалізації особистості як майбутнього спеціаліста. Адже, успішна адаптація студентів до умов навчання у ВНЗ, формування і підтримка ефективної мотиваційної складової навчального процесу є підґрунтям майбутньої професійної діяльності.

Метою нашої статті є аналіз ролі та значущості мотиваційного аспекту у процесі адаптації студентів I-II рівня ВНЗ впродовж їх чотирьохрічного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнюючи позиції науковців, слід відмітити, що зарубіжні та вітчизняні науковці розглядають питання, пов'язані з ефективністю підготовки кваліфікованих кадрів у різних аспектах: формуванням та розвитком професійної ідентичності як результату професійного самовизначення, самоорганізації та персоналізації особи (Л. Шнейдер, К. Альбуханова-Славська, Е. Клімов, А. Маркова, Н. Пряжников, В. Кудрявцев, Л. Божович, Ю. Поваренков, Т. Березіна, Е. Еріксон, Д. Холланд, З. Фрейд, А. Маслоу та ін.); дослідження характерних ознак професійної самоідентифікації та самосвідомості студентів вищих навчальних закладів різного профілю (Б. Ананьєв, Г. Гарбузова,

І. Дружиніна, І. Кон, А. Налчаджян, Є. Чорний та ін.); безперервної освіти як основної скаладової професійної підготовки (В. Кремінь, О. Пехота, І. Прокопенко, та ін.); мотиваційні компоненти навчальної діяльності, професійної компетентності та професійного зростання розглядали А. Вербицький, О. Леонт'єв, В. Лозова, С. Рубінштейн, О. Савченко та ін.

Попри це, аналіз досліджень М. Абдуллаєвої, Е. Зеєра, Є. Єрмолаєвої, Є. Климова, Є. Конєвої, Н. Пряжнікова, Л. Шнейдер, В. Ядова, Д. Абрамс, М.Бревер та ін. свідчать про те, що не існує єдиної концепції на сутність ефективною адаптації та підготовки студентів в умовах навчання у вищих навчальних закладах.

Зокрема, досліджуючи специфіку адаптації студентів першого курсу до навчальної та майбутньої професійної діяльності, Ю. О. Бохонкова, Л. К. Гришанов, М. І. Дяченко, І. В. Малєєва, О. Г. Солодухова, Л. П. Урванцев, В. Д. Цуркан та ін. стверджують, що одним з основних чинників успішної адаптації є формування та розвиток самосвідомості та самоактуалізації особи.

З іншого боку, дослідження Л. Божовича, Ю. Кулюткіна, О. Леонт'єва, А. Маркової, Н. Морозової, С. Рубінштейна, Г. Щукіної та ін., які вивчали проблеми ефективності навчання та професійної діяльності, доводять значущість мотивації навчання. Згідно наукових позицій цих авторів, можна виділити характерний зміст мотивації, який веде до визначення принципу мотиваційної підтримки навчального процесу та потребі цілеспрямованого формування у студентів мотивації до навчально-професійної діяльності як головного фактору подолання адаптаційної кризи та ефективного становлення професійної ідентичності.

Актуальність проблеми дослідження навчальної мотивації у становленні професійної ідентичності студента обумовлена особливими вимогами до компетентності та кваліфікованості фахової підготовки спеціаліста, його знанням, вмінням та навичками, необхідними для ефективною професійної діяльності в умовах мінливого соціально-економічного середовища. М. Алексєєва, А. Мотков, Н. Нестєрова, В. Якунін, стверджують, що висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного чинника у випадку низьких спеціальних здібностей.

Більшість дослідників розглядає мотивацію як зовнішній фактор динамічних процесів фізіологічного та психологічного плану, що обумовлює та керує поведінкою людини, визначає її організованість, активність і стійкість та дозволяє ефективно задовольняти свої потреби у процесі діяльності. Інша кагорта дослідників вказують, що для успішного поєднання базових потреб, здібностей, значущих ідентифікацій, успішних сублімацій та постійного розвитку та вдосконалення конституціональних задатків особи, необхідне застосування методів внутрішньої мотивації, що сприяють ефективною адаптації студента та дозволяють активізувати творчу пізнавальну активність у життєвому самовизначенні та професійному самоствердженні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами було проведено експериментальне дослідження мотиваційних компонентів навчальної діяльності студентів та стану їх адаптації до умов навчання у вищому навчальному

закладі Державний «Миколаївський політехнічний коледж». У дослідженні прийняли участь студенти 1-2 курсів денного відділення, які навчаються за різними спеціальностями та формами фінансування. У першу групу увійшло 215 осіб, у другу – 207.

Ми досліджували стадії адаптації та мотивації студентів за чинниками, які умовно поділили на зовнішні та внутрішні. Такі дослідження ми проводили за допомогою опитувальника соціально-психологічної адаптації К.Роджерса та Р.Даймонд та методики діагностування навчальної мотивації А.Реана, В.Якуніна, які були адаптовані до особливостей політехнічних коледжів. Пояснимо, що адаптацію студентів до навчання у коледжі ми розглядали за такими показниками як успішність навчання, відвідування занять та участь у позааудиторних суспільно-виховних заходах (зовнішні індикатори), рівень комфортності в навчальній групі (внутрішні індикатори). Мотиваційні чинники досліджувалися за такими параметрами, як можливість отримання високого прибутку, грошові винагороди, додаткові пільги, взаєморозуміння та взаємодопомога у процесі спілкування з однокурсниками, здобуття суспільної значущості, висока оцінка особистих якостей, повага з боку оточуючих, (індикатори зовнішньої мотивації), задоволення професійного інтересу, наявність більш високих професійних вмінь та навичок, мобілізація інтелектуальних та творчих здібностей, реалізація потреби у самовдосконаленні, розвиток та реалізація професійних здібностей, компетентності та творчий підхід до рішення фахових завдань.

Наведемо спочатку кількісні показники, отримані у результаті дослідження (див. таблицях 1 та рис.1). Зауважимо, що ряд досліджуваних демонстрували чітко сформовану переважаючу (зовнішню чи внутрішню) мотивацію до навчання у внз. Їх ми віднесли до однієї із груп – зовнішньо мотивованих чи внутрішньо мотивованих. Однак, у частини з них кількісні показники обох видів мотивації були приблизно рівними. Таких учасників дослідження ми віднесли до обох груп.

Таблиця 1

Кількісні показники рівня зовнішньої та внутрішньої мотивації студентів (N = 422) (у %)

Учасники дослідження	Зовнішня мотивація, %	Внутрішня мотивація, %
Перший курс	72	54
Другий курс	67	38

Як бачимо, на першому курсі відстежується підвищена зовнішня мотивація, що зумовлено зовнішніми факторами впливу на вибір студентом спеціальності (думка батьків, приклад друзів, бажання мати престижну високооплачувану роботу, матеріальну винагороду та пільги і т.і.). За час навчання цей вплив істотно знижується. Що до внутрішньої мотивації, то вона виявилась

менш значущою на першому курсі, проте, хоч повільно, але зростала після другого курсу. Суттєве зниження внутрішньої мотивації на другому курсі можна пояснити зниженням оцінки власних інтелектуальних здібностей (особливо після складання іспитів) та особистих якостей (через оцінку свого рольового місця у навчальному колективі).

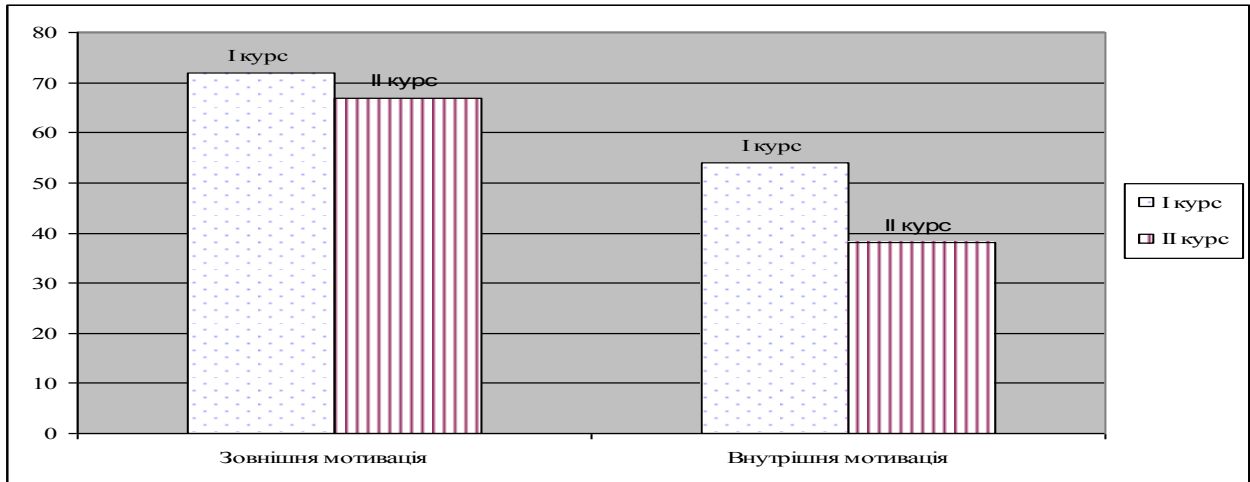

Рис. 1 Кількісні показники рівня зовнішньої та внутрішньої мотивації студентів

Ми спостерігали інший зміст зміни показників рівня адаптації студентів впродовж навчання у ВНЗ (див. табл. 2 та рис. 2). Учасники дослідження були також розділені на дві групи за тим же принципом, що описано вище.

Таблиця 2
Кількісні показники рівня адаптації студентів (N = 422) (у %)

Учасники дослідження	Зовнішня адаптація, %	Внутрішня адаптація, %
Перший курс	18	20
Другий курс	35	32

Із наведених даних ми бачимо, що протягом навчання у коледжі суттєво зростає як внутрішня, так і зовнішня адаптація. Адаптація до навчання у коледжі першого року знаходиться на низькому рівні у зв'язку з переходом від шкільної форми навчання до вузівської. За період навчання рівень адаптації підвищується через зникнення внутрішньої напруги та тривоги у новому колективі, збереження внутрішніх енергетичних ресурсів та психологічний стан.

Аналізуючи емпіричні дані, можна констатувати, що протягом навчання у коледжі суттєво змінюються позиції внутрішньої та зовнішньої адаптації і мотивації. Зміна внутрішньої та зовнішньої адаптації відбувається під впливом внутрішньої і зовнішньої мотивації. На першому курсі відстежується підвищена зовнішня мотивація, що зумовлено зовнішніми факторами впливу на вибір сту-

дентом спеціальності. Зовнішня адаптація у цей період знаходиться на низькому рівні у зв'язку з переходом від шкільної форми навчання до вузівської. Протягом навчання ці показники змінюються місцями: зовнішня адаптація досягає високого рівня, а зовнішня мотивація через усвідомлення сутності майбутньої професії, із врахуванням сучасного стану економіки країни, стає нижчою.

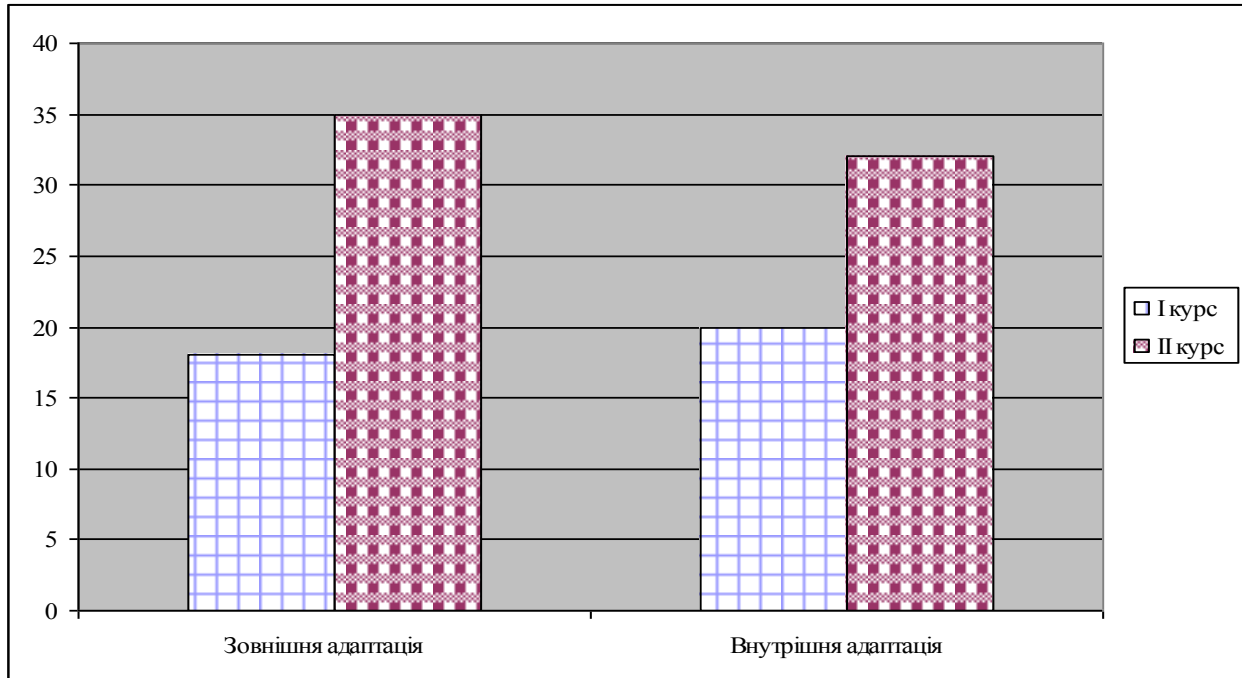

Рис. 2 Кількісні показники рівня адаптації студентів

Також цікавим є фактор розвитку внутрішньої мотивації та адаптації. На першому курсі внутрішня адаптація є низькою через недостатнє самовираження, соціальне самопочуття та відчуття задоволення, а внутрішня мотивація – висока через відчуття задоволення професійного інтересу, висока оцінка особистих якостей під впливом фактору вступу до вишу, повага оточуючих. За період навчання рівень внутрішньої адаптації підвищується через зникнення внутрішньої напруги та тривоги у новому колективі, збереження внутрішній енергетичних ресурсів та психологічний стан, а рівень внутрішньої мотивації знижується (на другому курсі) через недостатню мобілізацію інтелектуальних та творчих здібностей, зниження оцінки особистих якостей через відчуття невірної вибраної спеціальності або усвідомлення «непрестижності» обраної майбутньої професії, відсутність компетентності та творчого підходу. Зростання внутрішньої мотивації до навчання розпочинається з третього курсу, паралельно із зростанням зовнішньої і внутрішньої адаптації.

Представимо результати досліджень рівнів адаптації студентів у відповідності до моделі А.Реана (див. рис.3).

За цією моделлю виділено два основні критерії адаптації: зовнішній і внутрішній. Результатами адаптації за зовнішнім критерієм є досягнення бажаної поведінки у соціумі та прояви ефективності, успіху, компетентності та зовнішнього благополуччя. Внутрішній критерій пов'язаний із задоволенням індивіду-

альних потреб, самовираженням, збереженням внутрішніх ресурсів, відсутністю тривожних станів та відображає загальний психічний стан, почуття задоволення та комфорту. Співвідношення показників внутрішньої та зовнішньої адаптованості дає чотири якісно різні форми адаптації, описані моделлю А. А. Реана [6].

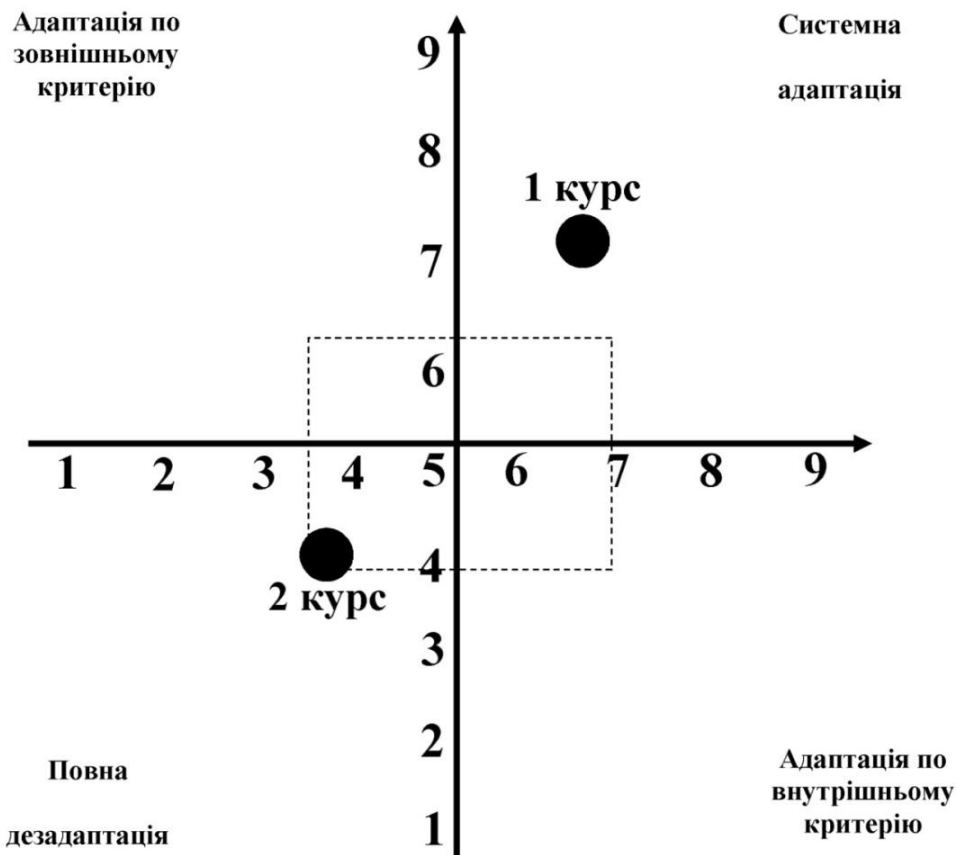

Рис. 3 Модель рівнів адаптації А. Реана

Адаптація за зовнішнім критерієм характеризується високою успішністю, формальним досягненням благополуччя, але супроводжується вираженою незадоволеністю і психоемоційним напруженням. Характерною рисою прояву адаптації за зовнішнім критерієм є ціна адаптації - такий обсяг внутрішніх психологічних ресурсів, що витрачаються індивідом на пристосування до середовища. Ціна адаптації підвищується, коли в процесі адаптації превалує орієнтація на зовнішній критерій і при цьому ігноруються внутрішні потреби особистості.

Для **адаптації за внутрішнім критерієм** характерна невисока успішність, у деяких випадках - нетипова поведінка, але на тлі позитивного індивідуального настрою.

Повна дезадаптація відмічається у випадках стану стійкого незадоволення, високого ступеня психоемоційної напруги при досягненні низьких рівнів якості навчання та соціального благополуччя.

Системна адаптація пов'язана з поняттям самореалізації, коли висока успішність супроводжується суб'єктивним відчуттям задоволеності і визна-

ченням продуктивного способу актуалізації для трансформації внутрішнього потенціалу у відповідно вищу форму адаптації.

Точкою на координатній площині ми позначаємо індивідуальний результат кожної групи. Попадання точки в певний квадрат дає змогу констатувати відповідний тип адаптації. Розташування точки близько до перетину осей характеризує слабо виражений тип адаптації. Розташування точки на перетині осей показує невизначений тип адаптації, а проміжний тип адаптації характерен для групи, точка якої буде знаходитися на одній з осей. Аналізуючи адаптаційні критерії студентів за моделлю А. Реана, можна дослідити зміни внутрішніх і зовнішніх критеріїв на різних курсах навчання. Так, для студентів перших курсів характерна системна адаптація, при якій на фоні високої успішності спостерігається певна суб'єктивна задоволеність досягненнями бажаної поведінки, відповідність вимогам середовища. На другому курсі спостерігається тенденція до повної дезадаптації, коли студент констатує незадоволеність у навчанні через високі або невідповідні вимоги до майбутньої професії, психоемоційне напруження та середній рівень успішності.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що мотивація є важливим чинником адаптаційного процесу студентів до навчальної діяльності. На підставі проведеного дослідження встановлено суттєвий зв'язок між внутрішньою і зовнішньою адаптацією студентів та відповідними мотиваційними чинниками. Важливим є визначення впливу домінуючих мотивів зовнішнього і внутрішнього характеру на рівень професійної ідентичності студента, зміну його поведінки через адаптаційні фактори внутрішнього і зовнішнього характеру. Незважаючи на певну значимість в мотиваційній структурі особистості студентів мотивів, пов'язаних з професійною, навчальною діяльністю та мотивів самовдосконалення, ступінь їх впливу на процеси адаптації недостатня. Вже протягом першого року навчання системна адаптація першокурсників, виражена у задоволенні студента фактом вступу до навчального закладу, переходом від шкілької системи навчання до вузівської та певними успіхами на початку занять трансформується у повну дезадаптацію, яку ми спостерігаємо на другому курсі через домінуючий вплив на окремі етапи процесу становлення професійної ідентичності соціальних та матеріальних мотивів, які акцентують увагу студентів на зовнішніх перевагах обраної професії, але майже повністю нівелюють її зміст.

Визначені фактори є основною причиною низького рівня професійної ідентичності студентів коледжу, що дає можливість визначити основні напрямки підвищення ефективності професійної орієнтації як основного механізму вдосконалення системи підготовки фахівців з відповідним рівнем освіти реальним вимогам професійної діяльності.

Зроблені висновки дають підстави для визначення нових завдань та впровадження нових підходів у навчально-виховній та організаційній діяльності політехнічних коледжів з метою формування та підтримки рівня внутрішньої мотивації студентів шляхом впровадження психологічних методів адаптаційного процесу у період становлення професійної ідентичності майбутнього спеціаліста. Профільна комплексна діагностика адаптаційних та

мотиваційних факторів, що впливають на професійну самосвідомість студента, дозволяють оцінити ступінь сформованості професійно-значимих компетенцій та особистісних якостей для ефективного прогнозування подальшого становлення та розвитку професійної ідентичності майбутнього спеціаліста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Алексеева Т.В.* Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Т.В. Алексеева ; КНУ ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 20 с.
2. *Березина Т. С.* Становление профессиональной идентичности педагога / Т. С. Березина // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 7. – С. 24-27.
3. *Войтович Н. П.* Відмінності шкільного та студентського колективів як аспект проблеми адаптації першокурсників до умов ВНЗ: – Луцьк: держ. Ун-т Лесі Українки, 1999.
4. *Гапонова С.А.* Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения / С.А. Гапонова // Психологический журнал. – 1994. – №3. – С.9-12.
5. *Гарбузова Г. В.* Эмпирические критерии формирования профессиональной идентичности студентов / Г. В. Гарбузова // Управление общественными и экономическими системами. – 2007. – № 1. – С. 3-14.
6. *Демченко В. А.* Самосвідомість як фактор психологічної адаптації першокурсників до навчальної діяльності: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / В.А. Демченко ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2006. – 19 с.
7. *Зеер Е. Ф.* Психология профессий / Е. Ф. Зеер. – М.: Фонд «Мир», 2005. – С. 228-311.
8. *Казміренко В. П.* Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В. П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №6. – С.76-78.
9. *Климов Е. А.* Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону, Феникс, 1996. – 512 с.
10. *Колечко О.* Професіоналізація як чинник розвитку професійної ідентичності особистості / О. Колечко // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2009. – № 4. – С. 153-160.
11. *Марусинець М. М.* Прикладні аспекти дослідження професійної ідентичності особистості / М. Марусинець // Соц. психологія. – 2005. – № 3. – С. 90-97.
12. Підготовка до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи): Навчал.-метод. посібник / За ред. Г. О. Балла, П. С. Перепелиці, В. В. Рибалка. – К.: Наукова думка, 2000. – 188 с.
13. Профессиональное самоопределение и профессиональная карьера молодежи / Под ред. С.Н.Чистяковой - М. : РАО , 1993. – 89 с.
14. *Пряжников Н. С.* Теория и практика профессионального самоопределения. Учебное пособие. – М.: МГППИ, 1999. – 97 с.
15. *Шнейдер Л. Б.* Профессиональная идентичность: монография / Л. Б. Шнейдер. – М.:МО-СУ, 2001. – С. 210-217.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. *Alekseieva T.V.* Psykhologichni faktory ta proiavy protsessu adaptatsii studentiv do navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi: Avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.01 / T.V. Aleksieieva ; Kyiv. nats. un-t im. T.Shevchenka. – K., 2004. – 20 s. [in Ukrainian]

2. Berezina T. S. Stanovlenie professional'noj identichnosti pedagoga [*Formation of professional identity of the teacher*] / Pedagogical education and science. – 2008. – No 7. – Page 24-27. [in Russian]
3. Voitovych N. P. Vidminnosti shkilnoho ta studentskoho kolektyviv yak aspekt problemy adaptatsii pershokursnykiv doumov VNZ: - Luts'k: derzh. Un-t Lesi Ukrainky, 1999. [in Ukrainian]
4. Gaponova S. A. Osobennosti adaptacii studentov vuzov v processe obuchenija [*Features of adaptation of students of higher education institutions in the course of training*] / S. A. Gaponova//the Psychological magazine. - 1994. - No. 3. – P. 9-12. [in Russian]
5. Garbuzova G. V. Jempiricheskie kriterii formirovanija professional'noj identichnosti studentov [*Empirical criteria of formation of professional identity of students*] / G. V. Garbuzova // Management of public and economic systems. – 2007. – No 1. – Page 3-14. [in Russian]
6. Demchenko V. A. Samosvidomist yak faktor psykholohichnoi adaptatsii pershokursnykiv do navchalnoi diialnosti: Avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07 / V. A. Demchenko ; Khark. nats. un-t im. V.N.Karazina. – Kh., 2006. – 19 s. [in Ukrainian]
7. Zeer E. F. Psihologija professij [*Psychology of professions*] / E. F. Zeer. – M.: Mir fund, 2005. – P. 228-311. [in Russian]
8. Kazmirenko V. P. Prohrama doslidzhennia psykholoho-sotsialnykh chynnykiv adaptatsii molodoi liudyny do navchannia u VNZ ta maibutnoi profesii / V. P. Kazmirenko // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2004. – №6. – S. 76-78. [in Ukrainian]
9. Klimov E. A. Psihologija professional'nogo samoopredelenija [*Psychology of professional self-determination*]. – Rostov-on-Don, Phoenix, 1996. – 512 p. [in Russian]
10. Kolechko O. Profesionalizatsiia yak chynnyk rozvytku profesiinoi identychnosti osobystosti // Pedagogika i psykholohiia prof. osvity. – 2009. – № 4. – S. 153-160. [in Ukrainian]
11. Marusynets M. M. Prykladni aspekty doslidzhennia profesiinoi identychnosti osobystosti / M. Marusynets // Sots. psykholohiia. – 2005. – № 3. – S. 90-97. [in Ukrainian]
12. Pidhotovka do profesiinoho navchannia i pratsi (psykholoho-pedahohichni osnovy): Navchal.-metod. posibnyk / Za red. H.O.Balla, P.S.Perepelytsi, V.V.Rybalka. - K.: Naukova dumka, 2000. – 188 s. [in Ukrainian]
13. Professional'noe samoopredelenie i professional'naja kar'era molodezhi [*Professional self-determination and professional career of youth*] / Under the editorship of S. N. Chistyakova – M., 1993. – 89 p. [in Russian]
14. Pryazhnikov N. S. Teorija i praktika professional'nogo samoopredelenija [*Theory and practice of professional self-determination*]. – M.: MGPI, 1999. – 97 p. [in Russian]
15. Schneider L. B. Professional'naja identichnost': monografija [*Professional identity: monograph*] / L. B. Schneider. – M.: MO-SOU, 2001. – C. 210-217. [in Russian]

Shaporda G. S. PSYCHOLOGICAL INFLUENCE OF THE MOTIVATION BASIS ON THE ADAPTATION TO THE EDUCATIONAL PROCESS OF COLLEGE'S STUDENTS. It's observed the question, concerning the psychological being of the interaction of internal and external motivation of studying in a college and the process of adaptation to such studying. It's done an accent to the activation of the psychological researches to motivation sphere to a man, and to studying activity. It's stated on two aspects of motivation connected with studying: internal and external and it's analyzed their meaning in the process of professional

preparation. It's accentuated the attention on the role of adaptation of students to the educational process in the successive learning of professional knowledge and it's influence on motivation of studying as one of factors of adaptation. It's done an analyze of the content of the main motives, peculiar to the students of different courses. It's indicated the tendency to the decreasing of influence of the external motives and varying of the external motives and varying changes in the internal motives under changing the courses of studying. It's started the student's adaptation to education is increasing from course to course by the external and internal figures. It's proved the ambiguously of such influence by the external and internal factors, underlining on the influence of student's motivation to the process of adaptation to studying. Particularly, it's analyzed the changes in the adaptation to educational process during four years of studying in the college under the influence of internal motives.

The keywords: professional studying, adaptation to education, internal adaptation, external adaptation, motives of studying, external motivation, internal motivation.

Отримано 26.04.2016

УДК: 159.9

Ятчук Марія Сергіївна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ІНСПЕКТОРІВ ВІДДІЛУ НАГЛЯДУ І БЕЗПЕКИ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Ятчук М. С. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ІНСПЕКТОРІВ ВІДДІЛУ НАГЛЯДУ І БЕЗПЕКИ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ. У статті розкривається психологічна проблема особливостей діяльності молодших інспекторів відділу нагляду і безпеки установ виконання покарань. Розглянуто особливості конфліктів у професійній діяльності, професійного спілкування, соціально-психологічного клімату, соціально-психологічної адаптації молодих працівників, негативних психоемоційних станів особистості молодших інспекторів відділу нагляду і безпеки та їх психологічної готовності до дій у екстремальних умовах службової діяльності. Виділено професійно важливі якості та уміння молодших інспекторів відділу нагляду і безпеки установи виконання покарань. Запропоновано напрями формування психологічної компетентності молодших інспекторів відділу нагляду і безпеки установ виконання покарань: розвиток спостережливості (помічати зміни у поведінці засуджених, слідкувати за їх діями тощо); розвиток мислення (оволодіння мисленнєвими операціями – аналіз, синтез, абстрагування); розвиток умінь візуальної психодіагностики (знати зовнішні сигнали тієї чи іншої поведінки засудженого та вміти здійснювати психодіагностику особистості за зовнішніми ознаками); розвиток комунікативних умінь (уміння встановлювати контакт із засудженими та вислуховувати їх, знати психологічні бар'єри спілкування й шляхи їх подолання, толерантне ставлення до оточуючих); розвиток умінь саморегуляції (регуляція власних емоційних станів (стрес, депресія, апатія) і контроль поведінки); розвиток умінь діяти в екстремальних умовах діяльності й не розгублюватись у складних ситуаціях (здатність до виправданого ризику, відповідний рівень самовладання); розвиток високої мотивації до досягнення мети та внутрішньої мотивації до професійної діяльності; розвиток вольових якостей (дисциплінованість, відповідальність, самоконтроль тощо); розвиток адекватної самооцінки (адекватне розуміння власних здібностей, якостей, умінь та можливостей).